

Ἀπ' τὸ ἡμερολόγιο κρατουμένου
στὴ Μακρόνησο

Όταν στὶς 17/II/48 τὸ πρῶν ξεμινήσαμε γιὰ τὴ Μακρόνησο, δέν περιμέναμε νὰ βροῦμε τὴν κατάσταση πού ἀντιμετωπίσαμε. Ὁ Νίκος Πετροπουλάκης, πού εἶχε ἔλθει ἀπὸ κει ἰλίγες μέρες, πρὶν, μᾶς εἶχε πεῖ πὼς οἱ Ἀλφαμίτες κάνουν πού καί πού ἀπὸ καμιά ἐπιδρομὴ ὅπου βασάνιζαν καί ἀπὸ μερικοὺς καί ὅτι μὲ τὴν ἐπιμονή μας κι ὕστερα ἀπὸ μιὰ πιά μικρὴ δοκιμασία θὰ μεταφερόμασταν στὸν ἀριστερὸ κλωβὸ πού ἀριθμοῦσε τότε περὶ τοὺς 350. Τὸ ταξίδι πῆγε καλὰ. Τὸ θέμα τῶν συζητήσεων περιστρεφότανε περισσότερο γύρω ἀπὸ τὰ τελευταία νέα τῶν ἐφημερίδων παρά γύρω ἀπ' τὴ Μακρόνησο πού τὴ θεωρούσαμε σὰν μιὰ ἄμα περιπέτεια στὶς ἄλλες. Ὁ Τατάκης σὰ ναυτικός πού ἦτανε γυρνοῦσε τὸ καράβι λέγοντας διάφορες ναυτικὲς ἱστορίες καί δίνοντας πληροφορίες γιὰ τὸ ταξίδι.

Όταν τὸ ἀπόγευμα φτάσαμε ἐκεῖ εἶδαμε νάχουν παραταχθεῖ στὴν ἀκτὴ οἱ Ἀλφαμίτες μὲ τὰ κλόπς στὰ χέρια. Μόλις οἱ βάρκες φτάναν στὴν ξηρὰ οἱ βασανιστὲς πέφτανε πάνω μας κτυπώντας μας καί πετώντας μας στὴ θάλασσα. Ὅσπου νὰ φτάσεις στὸν τόπο συγκέντρωσης περνούσεις ἀπὸ ἓνα ἀνηφοράκι στὰ πλάγια τοῦ ὁποῖου στέκονταν αὐτοὶ καί σὲ κτυποῦσαν σὲ κάθε σου βῆμα. Όταν τελικὰ φτάσαμε στὸ ὑψωματάκι ἔγινε ὁ πρῶτος διαχωρισμός. Ἀπὸ τοὺς 120 δῆλωσαν ὑποταγὴ 40, τοὺς 80 μᾶς κούρεφαν κι ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἐπιθεώρηση τοῦ διοικητῆ Λουκι ἄρχισαν νὰ μᾶς κτυπᾶνε καί κατὰ ὁμάδες νὰ τραβᾶν γιὰ τὸ δεξιὸ κλωβό. Ἀπ' τοὺς τελευταίους πού εἶχαν μείνει ἦταν οἱ Τατάκης, Σταβέρης, Ράπτης Κ. Η. Κινόγλου κ.α. Ἦταν καθισμένοι καί τοὺς κτυποῦσαν. Ἀπ' αὐτοὺς ξεχώρησαν 12. Κινόγλου, Σταβερη ΙΚΦ πού τοὺς πῆγαν στὴ Γλαροφωληᾶ. Ἀπ' τὴν προηγούμενη ἀποστολὴ εἶχαν ἀπομονώσῃ ἄλλους τὸσους. Ἐμένα στὸ διάστημα αὐτὸ μὲ εἶχαν κυκλώσει μερικοὶ φαντάροι καί ἀξιωματικοὶ πού θέλαν νὰ μὲ πείσουν νὰ πάω στὸ δεξιὸ νὰ δῶ τὴν ἀλήθεια καί μετὰ ν' ἀποφασίσω μόνος μου τὸ τί θάπρεπε νὰ κάνω. Εἶχε βραδιάσει γιὰ καλὰ ὅταν ἦλθαν καμμιὰ δεκαριά Ἀλφαμίτες καί ἄλλοι πού εἶχαν τελειώσει μὲ τοὺς ἄλλους συντρόφους καί μὲ πῆραν. Μοῦ κᾶναν τρεῖς φάλαγγες καί μιὰ εἰκονικὴ ἐκτέλεση. Ἦταν ὁ Κοθρός, Βαῖτσος, Λαζός κ.ἄ. βασανιστὲς. Σὲ ἀφασία σχεδὸν μὲ μεταφέραν στὸ δεξιὸ κλωβό. Όταν συνῆλθα εἶδα δίπλα μου τὸ Βαρδινογιάννη, Τατάκη, Ράπτη. Νόμισαν στὴν ἀρχὴ πὼς ἤμουν στὸν ἀριστερὸ. Τὴν ἄλλη μέρα φέραν μὲ τὸ ζόρι τὸ Σ. Μπάση. Μετὰ τὸ Ζωγράφο Γ. καί Σταβερη Ἡλία. Ἦταν καί οἱ τρεῖς στὴ Γλαροφωληᾶ καί τοὺς εἶχαν βασανίσει πολὺ. Στὶς 20/II πῆγα γιὰ τὸν εἰσηγητὴ τοῦ στρατοδικείου. Στὸ Μεταγωγῶν τῆς Ἀθήνας εἶδα σὲ φορεῖο κουκουλωμένο τὸ Μίμη Δεσποτίδη. Ἦταν στὴ δικὴ μας ἀποστολὴ καί εἶχε πάθει ἐγκεφαλικὴ διάσειση. Ἡ μάνα του μόλις τὸν εἶδε σ' αὐτὰ τὰ χάλια ἔβαλε τίς φωνές. " Δολοφῶνοι τί κάνατε τὸ παιδί μου. Ἐπιστρέφοντας μετὰ ἀπὸ λίγες μέρες εἶχαμε μαζί μας σὰν κρατούμενο τὸ βασανιστὴ,

Ἰντελιτσερβίτη ζωτηρόπουλο πού εἶχε πάει γιά δίκη.

Στίς 5-6 τοῦ Δεκέμβρη ἔκαναν τόν πρῶτο χωρισμό τοῦ ἀριστεροῦ κλωβοῦ. Ἐνα μέρος του μέ τό 1/3 περίπου τῶν σκινῶν καί 26 πού παρέμειναν σ' αὐτό τό πρόσθεσαν στό δεξιό κλωβό. Στά μέσα τοῦ Δεκέμβρη πῆραν ἕνα βράδυ τό Σπύρο Μπάση, τό γέρο Μιχαηλίδη κι' ἕνα φοιτητή τῆς φαρμακολογίας. Ἀφοῦ τούς βασάνισαν κράτησαν στό πειθαρχεῖο τοῦ δυό πρώτους. Ἀπ' τίς ἀρχές τοῦ ἑνάρη πέρασαν στήν ἀνοικτή τρομοκρατία. Καλοῦσαν στή σκηνή τοῦ κλωβάρχη τοῦ δεξιοῦ κλωβοῦ καί ζητούσαν δηλώσεις. Σέ συνέχεια καλοῦσαν στήν Α.Μ. Φτιάξαν τήν πρώτη ἀπομόνωση ἀπό καμμιά δεκαπενταριά πού ^{τούς} ἐγγατέστησαν σέ μιά σκηνή στό πάνω μέρος τοῦ δεξιοῦ κλωβοῦ. Ἀνάμεσα στούς ἄλλους ἦταν οἱ Τατάκης, Βαρδινογιάννης, Βελούδιος, Κουγιουμζόπουλος, Η. Μπαϊράμης, Μιχαλάκης. Ὑστερα ἀπό λίγες μέρες ἦλθαν ἕνα βράδυ στόν κλωβό οἱ Α.Μ. μέ τό Μαύρη Παν. μέναμε στή σκηνή πού μενε πρίν ὁ Τατάκης. Ἦλθαν καί μᾶς κάλεσαν νά βγοῦμε ἔξω. Στήν ἄρνησή μας ἄρχισαν νά χτυπᾶνε στή σκηνή προσπαθώντας νά τή ρίξουν. Γατζοθήναμε γιά νά τή στηρίζουμε ὅσο πιό πολύ μπορούσαμε καί ἀρχίσαμε νά φωνάζουμε " ἀδέρφια βοήθεια μᾶς δολοφονοῦνε! Ρίχναν μέσα τοῦς φακούς καί προσπαθοῦσαν νά μᾶς κάνουν νά σωπάσουμε. Τελικά ρίξαν τή σκηνή καί μᾶς βγάλαν ἔξω μισόγυμνους κτυπώντας μας καί μέ ἀπειλές " θά πεθάνετε, κανείς δέν σᾶς σώζει, μᾶς ὁδήγησαν στό μέρος πού εἶχαν συγκεντρώσει τό Στάβερη, Ράπτη, Ζωγράφο, Καλλιδώνη, κ. ἄ. Μᾶς κατέβασαν στό λιμανάκι, μᾶς ἔγδυσαν τελείως, μᾶς ἔρριχναν μέ κουβάδες νερό καί μᾶς κτυπούσαν μέ τά κλόμπς. Ὑστερα ἀπό καμμιά ὥρα μᾶς φόρτωσαν καί ἀπό μιά μεγάλη πέτρα. Ἦταν οἱ καθαρός, Λαζός, Βαίτσος, Μπενίττο κ. ἄ. βασανιστές καθώς καί ἡ " ὀρντινάτσα " τοῦ Σούλη. ὁ Μάνος. Σέ μιά στιγμή λέει ὁ καθαρός στό Στάβερη. " Ἐλα πᾶμε νά σέ πετάξω στή θάλασσα ". Ὁ Στέβερης κίνησε ἀμέσως πρός τά κει. Βλέποντας τήν " προθυμία " του ὁ Καθαρός, λύσσαξε καί εἶπε " κάθαμα ὅταν σοῦ λένε νά πέσης στή θάλασσα πᾶς τρεχᾶτος, γιά δήλωση ὅμως δέν κάνεις βῆμα ". χάραξε ὅταν γυρίσαμε πίσω, ἤμασταν ἐνθουσιασμένοι γιατί δέν εἶχαν πετύχει τίποτα. Περὶ τοῦς 17 ἀποτελέσαμε τό δεύτερο τμήμα τῆς ἀπομόνωσης. Ἡ σκηνή μας στήθηκε δίπλα σ' ἐκείνη τῶν ἄλλων.

Όταν τήν ἄλλη μέρα πήγαμε μερικοί στό γιατρό... συναντήσαμε μερικούς ἀπ' τήν ἀπομόνωση τοῦ Ἀριστεροῦ κλωβοῦ πού εἶχαν ἔλθει γιά τόν ἴδιο σκοπό. Ἀνάμεσά τους ἦταν κι' ὁ καθηγητής Σωτήρης Σουικαράς πού μᾶς ρωτοῦσε λεπτομερειακά γιά τό τί συνέβη δίνοντάς μας συνάμα καί κουράγιο.

Ἐπί ἓνα σχεδόν μῆνα μέχρι τῆς 12 τοῦ Φλεβάρη ἡ ἀπομόνωση πήγαινε, ἀγγαρεία μέ ἀλφαμίτες ἢ χωροφύλακες κρατούμενους πού προσπαθοῦσαν μέ κάθε τρόπο νά σοῦ κάνουν τή ζωή ἀφόρητη. Συχνά πηγαίνοντας ἢ γυρνώντας ἀπ' τήν ἀγγαρεία μας καλοῦσαν στήν Α.Μ. γιά τό καφόνι (βασανιστήρια). Ἄλλες φορές πάλι μᾶς καλοῦσαν τά βράδια. Ὁρισμένα καφόνια ξεχώριζαν τόσο γιά τήν ἀγριότητα' τους ὅσο καί γιά τά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους.

Ἐνα ἀπόγευμα γυρνούσαμε ἀπ' τήν ἀγγαρεία. Μᾶς κράτησαν στήν Α.Μ. Ὄταν νύχτωσε φώναξαν ἓνα ἓνα μέσα. Τόν περιτρογύριζαν καμμιά δεκάριά κάνουντάς του διάφορες ἐρωτήσεις. Μετά πέφτανε πάνω του καί τόν σαπίζαν στό ξύλο. Ὑστερα φώναζαν, ὅξω παληοβούλγαροι. Ἄν αὐτός εἶχε δυνάμεις γιά νά φύγει κι' ἔκανε μιά τέτοια προσπάθεια τόν ξαναφθοκαλοῦσαν κάτω ὥσπου νά φύγει σούρνοντας. Μᾶς εἶχαν κτυπήσει ὅλους καί εἴμασταν πεσμένοι ἔξω ἀπό τήν Α.Μ. βογγώντας. Σέ μιά στιγμή βγήκαν ἔξω οἱ Ἀλφαμίτες κι' ἐρχόντουσαν πρός τό μέρος μας. Βλέποντας ὁ Σωτήρης Παπαγιανόπουλος - νομίζω - ἄρχισε νά τρέχει ἔξαλλος πρός τό βουνό. Οἱ Ἀλφαμίτες ἱκανοποιημένοι ἀπ' τά ἔργα τους ἄρχισαν τά γλυκόλογα δίνοντάς του τά ρούχα νά ντυθεῖ. Μετά ἀπ' αὐτό ὁ Καθαρός γυρνώντας πρός ἐμᾶς τόνισε ἀπειλητικά. "Τά βλέπετε, ἔτσι θά τρελαθεῖτε σιγά, σιγά ὅλοι σας ἂν δέν βάλετε μυαλό".

Ἐνα βράδυ μᾶς κάλεσαν στήν Α.Μ. Ἀπ' τήν προηγούμενη μέρα εἶχαν διαδόσει πώς σ' αὐτό τό καφόνι δέν πρόκειται νά ἀντέξει κανείς. Ὅλα ἔδειχναν πώς πραγματικά αὐτοί θά ἐξαπόλυαν, ἓνα καινούργιο κύμα τρομοκρατίας. Ἀφοῦ μᾶς ἄφησαν ἀρκετή ὥρα γιά νά μᾶς σπάσουν ψυχολογικά μᾶς φώναξαν ἓναν, ἓναν, ἀφοῦ μᾶς πέταξαν αἰμόφυρτους ἔξω, ὅσοι κρατίσαμε, θέλησαν νά δοκιμάσουν τήν ἀντοχή μας ξαναρχίζοντας τό ὄργιό τους ἀπ' τήν ἀρχή. Ἴσως ἐπειδή ἡμουν ἀπ' τούς νεολαίους πού ἤλπιζαν

νά μᾶς σπάσουν εύκολώτερα μέ πῆραν πρώτο. Στήν πόρτα μέ σταμάτισε ὁ Γιαννόπουλος, ὁ νεότερος Ἄλφαμίτης λέγοντάς μου τά ἐξῆς : " Κύτταξε τά χάλια σου σέ τί χάλια εἶσαι ἂν ξαναμπεῖς ἐδῶ μέσα θά γίνεις ἥσα μ' ἓνα ἄλογο. Φέρσου σάν Ἕλληνας ". (Δηλαδή κᾶνε δήλωση, ἀποκήρυξε τίς ιδέες σου, τόν ἑαυτό σου, τήν πατρίδα σου). Ὁ Παζός παίρνοντας τό λόγο μου λέει, " Ἡ Ε.Π.Ο.Ν. πέθανε, ἐξαπολουθεῖς νά πιστεύεις σέ αὐτή ; ". " Ὅταν τούς ἀπάντησα ὅτι ἡ ΕΠΟΝ δέν ἔσβυσε, οὔτε θά σβύσει, πέσαν πάνω μου λυσσασμένα καί μέ ἔσυραν μέσα. Ἀργά τήν νύκτα ὁ Κοθρός μᾶς εἶπε τά ἐξῆς λόγια γιά νά μᾶς σπάσει τό ἠθικό. " Πηγαίνετε φτάνει γιά σήμερα. Ἐμεῖς δέν θά κουραστούμε ἄλλο. Οἱ ἄλλοι (ἐννοώντας αὐτούς πού ὑπέκυψαν) ξέγνοιασαν. Ἐσεῖς θέλετε νά παραστήτε τόν ἥρωα. Κάνετό τον γιά δεκαπέντε μέρες εἴκοσι μέρες ἀκόμη. Παραπάνω δέν θά ἀντέξετε. Γι' αὐτό νά εἶστε βέβαιοι " .

Μιά ἄλλη φορά μᾶς εἶχαν κάτω ἀπ' τήν Α.Μ. καί κᾶναμε τό ἀεροπλανάκι (ἓνα εἰδικό βασανιστήριο κατά τά χιτλερικά πρότυπα). Εἶχαν ἔλθει τρεῖς καινούργοι πού τούς βασάνιζαν μέσα. Ὁ ἓνας ἀπ' αὐτούς νομίζοντας πώς θά γλυτώσει ἀνέφερε τόν ἀδελφό του πού ἦταν συνταγματάρχης. Οἱ Ἄλφαμίτες ἀγρίεψαν περισσότερο καί τόν κτυπούσαν πιά πολύ. Κάποτε βγαίνει ἀναμαλιασμένος ἀπό μέσα ὁ ἐπιλοχίας τοῦ κλωβοῦ τῶν φαντάρων κρατουμένων ἀρχιδήμιος Μιχ. Βογιαζῆς φωνάζοντας λυσσασμένα " ὁποῖος δέν εἶναι Ἕλληνας θά πεθάνει. Ἀκοῦς ἐκεῖ νά τολμάει ὅτι ἔχει ἀδελφό συνταγματάρχη " .

Μετά ἀπευθυνόμενος σέ μᾶς οὔρλιαξε. " Ὅποῖος εἶναι κομμουνιστής νά ἔλθει ἐδῶ ". Δυό τρεῖς κινηθήκαμε ν' ἀπαντήσουμε. Ὁ Τατάκης μᾶς συγκράτησε. Ὁ Βογιαζῆς μή παίρνοντας ἀπάντηση, βρυχίθηκε. " Κανείς λοιπόν σας δέν εἶναι ἄντρας ρέ δειλοί βούλγαροι. Κανείς σας δέ θά φύγει ζωντανός ἀπ' τή Μακρόνησο ". Βρίζοντας δέ καί ἀπειλώντας ἄρχισαν νά κτυπάει τόν ἓναν καί τόν ἄλλον. Στό μεταξύ βγῆκαν καί οἱ ἄλλοι Ἄλφαμίτες κι' ἄρχισαν μέ τά γιλόπς νά βαρᾶνε ὅπου νάναι. Σέ μιά στιγμή ὁ Παζός ἔδωσε μιά γερή γροθιά στό σιαγόνη ἑνός παιδιοῦ, αὐτό φώναξε ἀπ' τός πόνο κι' ἔσκυψε νά φτύσει τό αἷμα καί κανένα δόντι πού θά τούχει βγεῖ. Ὁ Ἄλφαμίτης καγχάζοντας τόν ρώτησε εἰρωνικά. " Τί

Έπαθες ρέ, μπᾶς καί στά ἔδωσα στραγάλια ".

Όταν γυρίσαμε κι' ἐνώ ὁ Μῆτσος Τατάκης ἔδενε τό πάνω μέρος τοῦ ἀριστεροῦ ποδιοῦ του πού ἦταν κατάμαυρο ἀπ' τὰ κτυπήματα μᾶς ἐξηγοῦσε γιατί δέν πρέπει νά ἀπαντᾶμε σέ προκλήσεις σάν ἐκεῖνες τοῦ Βογιατζῆ.

Στίς 12 περίπου τοῦ φλεβάρη ὕστερα ἀπό ἕνα γερό καφόνι μᾶς ὁδήγησαν κατά τὰ μεσάνυχτα σέ κάτι συρμάτινα κλουβιά δίπλα στό πειθαρχεῖο. Τό καθένα εἶχε ἔκταση 5 x 2 μ. περίπου κι' ἦταν ἕνα γιά τόν καθέναν. Μᾶς πέταξαν ἐκεῖ καί ἀνέθεσαν στούς σιοπούς νά μᾶς βασανίζουν ὅπως μπορούσαν. Μᾶς εἶχαν συνέχεια ὄρθιους καί μᾶς ἔβγαλαν τὰ παλτά, σακιάκια κι' ὅτι ἄλλο τούς κατέβαινε στό νοῦ. Μᾶς κτυποῦσαν, μᾶς πέταγαν πέτρες κι' ἀπέιλησαν πώς ὅποιος κοιμηθεῖ θά τόν πετάξουν στή θάλασσα.

Σέ μιᾶ στιγμή λαγοκοιμήθηκα ἀκουμπώντας στό ἀγιαθωτό σύρμα πού εἶχε ὕψος 1,5 περίπου, ὁ σιοπός μέ πήρε χαμπάρι κι' ἦλθε στό μέρος μου. " Γιατί ἀκούμπησες στό σύρμα, ἐμπρός πᾶμε νά σοῦ κάνω ἕνα μπάνιο νά ξενουστάξεις". " Ἄφου εἶναι ἀνάγκη πᾶμε, τούπα καί βγῆκα ἀπ' τό κλουβί. Κοντά στήν ἔξοδο ἦταν τό κλουβί τοῦ Νίκου Οἰκονομάκου. Βλέποντας μᾶς ρώτησε τό σιοπό. " Ποῦ τόν πᾶς μωρέ τόν νεαρό τέτοια ὥρα". Πάω νά τοῦ κάνω ἕνα μπανάκι γιά νά ξενουστάξει". ἀπήντησε κεῖνος. " Ἄστον μωρέ, δέν τόν βλέπεις σέ τί χάλια εἶναι " συνέχισε ὁ Νίκος. " Ἐν ἀνάγκη πᾶρε ἐμένα ἀντί γι' αὐτόν ". Ὁ σιοπός μᾶς κύτταξε καί τούς δύο, μ' ἔστειλε στό κλουβί μου καί κατευθύνθηκε στή σιοπιά.

Ἐνα ἄλλο βράδυ ἀφου μᾶς κτύπησαν πρῶτα καλά φώναξαν μέσα τό Βαρδινογιάννη γιά συζήτηση. Ὁ Κοθρός τοῦ ὑποσχέθηκε πώς δέν ἐπρόκειτο νά τόν κτυπήσει καί νά μιλῆσει ἐλεύθερα. Ἡ συζήτηση ἔγινε μέ τόν ἐξῆς τρόπο. Ὁ Κοθρός πήρε τό μέρος τῶν ἀριστερῶν καί μίλησε γιά τούς σιοπούς πού ἐπιδιώκουνε καθώς καί τὰ πλεονεκτήματα πού ἔχουν μέ τό μέρος τους. Ὁ Βαρδινογιάννης ἀνέφερε, κι' αὐτός μέ τή σειρά του τίς ἐπιτυχίες πού σημείωσαν οἱ δεξιοί, τίς δυνάμεις πού διαθέτουν καί τήν ὀλόπλευρη ὑποστήριξη τῶν Ἀγγλοαμερικανῶν καταλήγοντας πώς παρ' ὅλα αὐτά τόν ἀγῶνα θά τόν χάσουν τελικά γιατί δέν διαθέτουν τήν ὑποστήριξη τοῦ λαοῦ. Ἡ συζήτηση ἐκλείσσε μέ τὰ ἀκολουθα λόγια

τοῦ Κοθρά." Πήγαινε Βαρδινογιάννη. Ἐγὼ θὰ κοιμηθῶ ἀπόψε στό κρεβα-
 τάνι μου μέ τίς ἔξη κουβέρτες πού μου ἔδωσε ἡ Μαμά Ἑλλάς. Ἐσύ ὁμως
 γιά νάχεις αὐτά τά μυαλά θὰ κοιμηθεῖς χωρίς ρούχα στό ὑπαιθρο".

Σέ αὐτή τήν κατάσταση μέιναμε μέχρι τίς 18/2. πολύ βασάνισαν στό
 διάστημα αὐτό τόν Παῦλο Νεφελούδη καί τήν παρέα του. Ὄταν πρωτόρθαν
 ἐγκαινίασαν τό καφόνι νά μένουν πολλές ὥρες ὄρθιοι μέ τά ρούχα στήν
 πλάτη καί νάχουν σά μόνιμη κατοικία τους τό ὑπαιθρο. Ὁ Παῦλος ἀπο-
 τελοῦσε ἀπάντηση γιά κείνους πού σκεπάζανε τήν ἀδυναμία τους μέ τήν
 τυχόν ἀρρώστεια τους. Εἶχε ἓνα σωρό ἀρρώστειες καί παρ' ὅλα αὐτά ἦταν
 συνέχεια στό πόδι. Ὁ Μανώλης Γρίβας σ' ἓνα καφόνι κτυπήθηκε ἄσχημα
 καί μεταφέρθηκε στήν Ἀθήνα. Στίς 18/2 τήν ἡμέρα πού ἐρχόταν ἡ ἀποσ-
 τολή τῶν 250 περίπου μᾶς κατέβασαν ἀπό νωρίς στό δεξιό κλωβό καί
 πήραμε τά ρούχα μας. Μᾶς ἔδωσαν καί ἀτομικές σιηνές πού τίς στήσαμε
 μέσα στά συρμάτινα κλουβιά. Τώρα ἐκτός ἀπό τό πειθαρχεῖο πού τό ἀπο-
 τελοῦσαν οἱ Γέμελος Κ., Ἀλικᾶκος Μιλτιάδης, Γρηγορόπουλος Σταῦρος,
 Μπάσης Σπῦρος, Σοναπλίδης Γιῶργος, Μάρος Γ. καί Ἀναστασάτος προστεθή-
 καμε καί οἱ Τατάκης, Βαρδινογιάννης, Ζωγράφος, Μιχάλης, Παπατζῆκος Κυ-
 ριάκος, Κουγιουμτσόπουλος, Βελούδιος, Οἰκονομάκος, Νεφελούδης κ. ἄ.

Κεῖνο τό βράδυ δέν μᾶς βγάλαν καθόλου ἀπ' τόν κλωβό. Κι' ἔτσι δέν
 παρακολουθήσαμε τήν ἀποβίβαση τῆς ἀποστολῆς. Ὅλο τό βράδυ ἀκούγαμε
 τίς φωνές καί τά βογγητά τῶν κτυπημένων. Τό πρωί πηγαίνοντας γιά τήν
 ἀγγαρεία καί περνώντας ὄξω ἀπ' τήν Α.Μ. εἶδαμε καμμιά δωδεκαριά, οἱ
 πῶς πολλοί νεολαῖοι, νομίσαμε στήν ἀρχή πῶς αὐτοί ἀποτελοῦν τήν προ-
 φυλακή, ἀργότερα μάθαμε πῶς ἦταν οἱ μόνοι πού κράτησαν. Ἀνάμεσά τους
 ἦταν καί οἱ Πασπαλιάρης, Γιωτόπουλος, Ξεφτίλης, Παπαγιαννάκης, Πρωτο-
 γερέλης, Εὐσταθιάδης. Ἦταν ὅλοι τους καταβασαθισμένοι. Γιά τρεῖς τέσ-
 σερες μέρες τούς εἶχαν ἐκεῖ ὅπου τούς ἔκαναν ἀφάνταστα μαρτύρια.
 Μετά τούς ἔφεραν μαζί μας καί τούς ἔβαλαν σέ σιηνές. Ἀπό κεῖ κ' ὕσ-
 τερα μαζί πηγαίναμε στήν ἀγγαρεία καί στά καφόνια. Φτειάχνομε ἓνα
 ὁδόν πού πήγαινε γιά τήν πηγὴ. Ἐνα ἀπόγεμα μᾶς πῆρε ὁ Λαζός καί
 μᾶς πῆγε πίσω ἀπ' τό βουνό στή θάλασσα. Ἐκεῖ μαζί μέ ἄλλους βασανισ-
 τές μᾶς ἔκανε διάφορες ἀσκήσεις καί ἐπειδὴ δέν μπορέσαμε νά τίς ἐκ-

ΑΡΧΕΙΑ
ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ

τελέσουμε μᾶς κτύπαγε. Δέ μιά στιγμή μάλιστα έβαλε δυό τό σπύρο
Μπάση και Παφωγιάτη νά σιαμπιλίζει ο ένας τον άλλον. Θέλησε νά μᾶς
βάλει και τούς άλλους νά κάνουμε τό ίδιο αλλά δέν κατάφερε τίποτα.
Τελικά σταμάτησαν κι' αυτοί οι δυό άφηφώντας τά κτυπήματα και τίς
άπειλές.

Στίς 10/3 διάλυσαν τό πειθαρχείο και τούς μετέφεραν όλους στην
άπομόνωση του άριστερου κλωβου. Έμένα κατά διαταγή του Βογιατζή μέ
κράτησαν εκεί. Έμεινα τρεῖς μέρες μαζί μέ τον 'Αλικάιο. Έπειδή ήταν
έφεδρος άνθυπολοχαγος τον είχαν ξεχωριστά. Μετά όμως τον πή-
γαν κι' αυτόν στην άπομόνωση των φαντάρων κι' έτσι έμεινα μόνος. Στήν
άρχή ο Βογιατζής θέλησε νά παρουσιαστεί σαν " καλός ". Όταν τον ρώ-
τησα γιατί μέ κράτησε εκεί μου άπάντησε πώς τόκανε για καλό μου, και
οτι αυτός ενδιαφερόνταν για μᾶς και δέν ένέκρινε αυτά που γινόντου-
σαν. Όσον καιρό είμασταν στο πειθαρχείο δέν μᾶς πείραξε. Μιά φορά
μάλιστα που άργήσαμε νά γυρίσουμε άπ' την άγγαρεία έστειλε ένα φαν-
τάρο και μᾶς πήρε. Την άλλη μέρα κάνανε ένα γερό καφόνι στά παιδιά
της άπομόνωσης. Τον ξεφτίλη τον κτύπησαν άσχημα και τυφλώθηκε. Όταν
τον μετέφεραν στο φορείο ήμουν στη σιηνή του Βογιατζή. Του τον έδει-
ξα είρονευόμενος τίς " πολιτισμένες " μέθοδες χρησιμοποιούσαν καθώς
και τό δήθεν ένδιαφέρον του για μᾶς. Μου άπάντισε οτι οι κομμουνισ-
τές χρησιμοποιούσαν χειρότερα μέσα κι' οτι ο ίδιος δέν μπορούσε νά
κάνει τίποτα στην περίπτωση αυτή. Την επόμενη τό προσωπείο έπεσε.
Βλέποντας πώς ή πειθω και οι συμβουλές δέν φέρνουν άποτέλεσμα άλλα-
ξε άπότομα φύλλο, πέφτοντας στις μακρονησιώτικες μέθοδες.

Ήταν βράδυ κι' εγώ είχα ξαπλώσει στα ρούχα μου, στο ύπαιθρο. Ήλ-
θε εκεί κι' άρχισε συζήτηση για τί σπίτι του και τη ζωή του. Ξαφνικά
αλλάζοντας ύφος μέ ρώτησε άπότομα. " Λοιπόν, τί έγινε σιέφτηνες "
" Σούπα, του άπάντησα - πώς για μένα δέν υπάρχει ζήτημα νά σιεφτώ.
Και αυτό, όπως ξέρεις, στο ξεκαθάρισα άπ' την άρχή. Σηκώθηκε άγριεμέ-
νος μέ μάτια γεμάτα μῖσος " ρέ βούλγαρε θά σου δείξω για άν θά κά-
νεις δήλωση ή όχι. Έμπρός σήκω πάνω. Γούσου ". Ήταν φανερό οτι εκτός
των άλλων ήθελε και νά αίφνισιάσει σηκώθηκα άργά - άργά και

χωρίς νά πῶ λέξη ἄρχισα νά γδύνουμε " ἀρκετά ἔχασα τόν καιρό μου μαζύ σου. Ἐσύ δέν πέρνεις ἀπό λόγια. θέλεις βούρδουλα. Ἀπό δῶ καί μπρός θά μάθεις καλά τί θά πει Βογιατζῆς ". Μέ κατέβασε στή θάλασσα, μ' ἔρριξε μέσα, κι' ὅταν βγήκα πῆρε ἕνα γιλόπς ἀπό ἕνα σιοπό καί μέ κτύπαγε ὅπου ἔβρισκε. " Ὅταν κουράστηκε νά μέ ρίχνει στή θάλασσα καί νά μέ κτυπάει μέ παρέδωσε στούς σιοπούς μέ τήν ἐντολή κάθε μιά ὥρα νά μέ πετᾶνε στή θάλασσα. Πρωί - πρωί διέταξε νά μοῦ δώσουν τά ρούχα νά ντυθῶ. Κάθε βράδυ σχεδόν μέ βασάνιζε κατὰ διάφορους τρόπους, τήν ἡμέρα δέ μέ πείραζε. Τήν ἐπομένη ἀπ' πρίν ἀρχίσει τά βασανιστήρια μοῦπε. " Σιέφου καλά. " Ἄν δέν κάνεις τώρα δήλωση ὕστερα ἀπό λίγες μέρες θά καταντήσεις νά ἔρχεσαι γονατιστός νά μέ παρακαλᾷς, τότε ὅμως δέν θά τή δέχομαι. Πρόσεχε " .

Μιά ἄλλη βραδυά πού μέ εἶχε πεταμένο γυμνό πάνω σ' ἕνα σωρό ἀγκαθοτό σύρμα ἀπεινάλυφε τούς ἀπώτερους σιοπούς του. " Ἀπό δῶ θά περάσουν ὅλα τά παιδαρέλια πού θέλουν σάν κι' ἐσένα νά πουλήσουν ἡρωισμό " . Δέν καταλάβατε φαίνεται ὅτι βρισκόσαστε στή Μακρόνησο. " Ἐνα πρωί δείχνοντάς μου τόν κλωβό τῶν στρατιωτῶν καυχῆθηκε ὡς ἐξῆς. " Τούς βλέπεις αὐτούς, ὅλοι περάσαν ἀπό τά χέρια μου. " Ἄν θέλεις πήγαινε νά τούς ρωτήσεις νά σοῦ ποῦν τί ἐστί Βογιατζῆς. " Ἐνα ἀπόγευμα μέ εἶχε καλέσει στή σικηνή του. Μέσα ἦταν καί δύο ἀξιωματικοί. Μοῦ ἄνοιξαν συζήτηση γύρω ἀπ' τήν κατάσταση. Σέ μιά στιγμή ἐπεμβαίνοντας ὁ Βογιατζῆς εἶπε τά ἐξῆς χαρακτηριστικά. " Ἐδῶ ρέ σπάσανε στελέχη βαρβάτα καί θάρθετε ἐσεῖς πού δέ βγήκατε ἀκόμα ἀπό τό αὐγό νά μάς κάνετε τόν ἔξυπνο. " Ἐνας ἀξιωματικός συμπληρώνοντας εἶπε σέ τόνο συμβουλευτικό. " Δέν παίρνεις παράδειγμα ἀπ' τήν τελευταία ἀποστολή, ὅλοι οἱ μεγάλοι ἰνστρουχτορες σκεφτήκαν τή ζωούλα τους κι' ἀφήσαν τά νήπια νά βγάλουν τό φίδι ἀπ' τήν τρύπα. " Ἐνας σιοπός πού στή βάρδουα του μέ ἄφησε νά βάλλω τό πανταλόνι μου καί τό παλτό καί δέν μέ ἔρριξε στή θάλασσα, ὅπως εἶχε διατάξει ὁ Βογιατζῆς, μοῦ ἐκμυστηρεύτηκε ὅτι ὁ Βογιατζῆς εἶχε πάρει εἰδική ἐξουσία ἀπ' τό Σούλη γιά νά χρησιμοποιήσει τή μέθοδο τοῦ τέλειου ξεμοναχιάσματος καί τοῦ συνεχοῦς βραδινοῦ καφωνιοῦ. Τοῦ εἶχε δέ ὑποσχεθεῖ πώς τό σύστημά του θά ἦταν πολύ πιό ἀποτελεσματικό ἀπό κεῖνο τῶν Ἀλφαμιτῶν. Μοῦπε δέ ἀκόμα ὅτι ὁ Βογιατζῆς εἶχε

βάλει σιοπό νά μέ σπάσει οποσδήποτε γιά νά βγάλει σιάρτους τούς
 'Αλφαμίτες μέ τούς όποιους εΐχε αντιζηλία. Δτίς 8/3 μούκανε τό χει-
 ρότερο καφόνι έχοντας καί τό Σωτηρόπουλο μαζί του. Τήν ἄλλη μέρα στίς
 ΙΙ τό βράδυ περίπου ἤλθε. Μέ βρῆκε νά κάνω βόλτες ἔξω από τό φυλά-
 κιο. Εΐχα πάφει νά ικανοποιῶ τό σαδισμό του μέ τό νά μέ πιάνει στόν
 ὕπνο ὅπως γυνότανε στήν ἀρχή. Αὐτή τή φορά ἦταν ὀλοκληρωτικά ἀλλαγ-
 μένος. " Γιατί δέν κοιμᾶσαι" μέ ρώτησε. Τόν κύτταξα ἔκπληκτος. " Κάνε
 πρώτα ὅτι ἔχεις νά κάνεις καί μετά βλέπουμε ". Ἀφοῦ σιέφτηκε λιγάκι
 εΐπε. " Ἄκουσε νά δεῖς, ἐγώ δέν πρόκειται νά σοῦ κάνω τίποτε ἄλλο.
 " Ὅτι εΐχα νά κάνω τόκανα, τόκανα. Θέλησα τό καλό σου. Ἐσύ μέ τά μυαλά
 πούχες κι' ἄν γλυτώσεις ἀπ' ἐδῶ, θά εἶναι ὅμως ἀργά. Ἐγώ θά σέ πάω
 στό δεξιό κλωβό κι' ἀπό κεῖ θάχεις νά κάνεις μέ τούς 'Αλφαμίτες".
 Μέ πῆγε στό δεξιό κλωβό. Πῆγα στή σικηνή τοῦ συγκατηγορούμένου μου
 Χρήσου Μάρτυ. Πίστευα πώς ἐκεῖ θά ὑπάρχουν ἀριετοί πού νά κρατοῦνε.
 Δυστυχῶς δέν ὑπῆρχαν παρά μόνο τέσσερες. Οἱ Γεωργίου Δημοσθένης, Πα-
 παμεριουρίου Παῦλος, Σιούρτης Θόδωρος καί Κυριακιάκης. Στό κλωβό πού
 ἔμεινα 3 - 4 μέρες φοβόντουσαν νά μοῦ μιλήσουν. Δτά βλέματα ὅμως
 τῶν περισσοτέρων, διέκρινα μιᾶ ξεχωριστή ἀγάπη καί ἐκτίμηση πού δέν
 εΐχε τήν τόλμη ὅμως νά ἐκδηλωθεῖ. Ἀφηφώντας κάθε κίνδυνο, ἤλθε στή
 σικηνή μου ὁ γερο Μιχαηλίδης. Τόν εΐχα παλιά ρωτήσει κάτι κι' εΐχαμε
 γνωριστεῖ. Θυμᾶμαι ἀκόμη τά λόγια του "Μπράβο παιδί μου συνέχισε τό
 δρόμο πού χάραξες. Μήν παίρνεις παράδειγμα ἀπό μένα. Ἐγώ γέρασα πιά
 καί δέν ἀντέχω. Ἐσύ ὅμως εἶσαι νέος. Ποτέ μήν σκεφθεῖς νά κάνεις
 κάτι πού θά σέ βαραίνει σέ ὅλη σου τή ζωή ".

Τή δεύτερη μέρα ἔμαθα πώς ὁ Βογιατζῆς πῆρε ἀμέσως στή θέση μου
 τό Φάνη Πασπαλιάρη διαδίνοντας συνάμα ὅτι ἐγώ εΐχα κάνει δήλωση.
 Πηγαίνοντας γιά μιᾶ ἐπιταγή πέρασα ἀπ' τά παιδιά ὅπου τούς πέταξα
 καί κάτι τσιγάρα μέ γραμματόσημα. Συνάντησα ἐπίσης καί τό Φάνη Πασ-
 παλιάρη καί ἀνατλλάξαμε δυό τρεῖς λέξεις σχετικά μέ τό Βογιατζῆ.
 Μέ τόν Παπαμεριουρίου, Γεωργίου καί Σιούρτη γίναμε ἓνα εἶδος ἀπομό-
 νωσης τοῦ δεξιοῦ κλωβοῦ. Μᾶς παίρναν στήν Α.Μ. γιά καφόνι καί μᾶς βα-
 σάνιζαν, κατά διάφορους τρόπους, μέσα στό δεξιό κλωβό. Ἐνα ἀπόγευμα

πού μᾶς είχαν ὄρθιους στό προαύλιο ἐπί τρεῖς ὥρες ἐνῶ ἔβρεχε, ἦλθε καί μέ φώναξε ἕνας φαντάρος. Μέ πῆγε στό Βογιατζῆ. Μέ θριαμβικό χαμόγελο μου ἀνακοίνωσε ὅτι ὁ ἀδελφός μου εἶχε κάνει δήλωση καί ὅτι ἂν ἀμφέβαλλα γι' αὐτό μπορούσε νά μέ στείλει στό τάγμα ἢ νά μου δείξει γράμμα του. Ἐφυγα ἀπαντώντας του ἀγριεμένα νά μέ ἀφήσει ἤσυχο καί ὅτι δέν μέ ἐδιαφέρει τί κάνει ὁ ἀδελφός μου. Στή Μακρόνησο χρησιμοποιούσαν πολύ τόν ψυχολογικό παράγοντα. Ἐφταναν στό σημεῖο νά πηγαίνουν Ἀλφαμίτες στά σπίτια συντρόφων ὅπου ἀποσποῦσαν ἀπ' τίς μαῶδες καί συγγενεῖς γράμματα πού προτρέπαν γιά δήλωση.

Ἐνα βράδυ μᾶς φώναξαν καί τούς τέσσερεις στήν Α.Μ. Ἀφοῦ μᾶς κτύπησαν καί μᾶς εἶχαν πεταμένους ἔξω ἀπ' τήν Α.Μ. ἦρθε ὁ Σωτηρόπουλος καί μᾶς πῆρε. Ὁ Σιούρτης ἔμεινε ἐκεῖ γιατί ἦταν κτυπημένος στό πόδι καί δέν μπορούσε νά περπατήσει, ὁ Σωτηρόπουλος θέλησε νά πρωτυπίσει ἐκεῖνη τή βραδυά. Δέν μᾶς κτύπησε, οὔτε μᾶς ἔρριξε στή θάλασσα. Τό Παῦλο καί μένα μᾶς πῆγε ἀπ' τίς δυό πλευρές ἐνός συρματοπλέγματος πού ἔφραζε τήν εἴσοδο ἀπ' τό λιμανάκι κι' εἶχε πάχος 1,5 μ. πῆρε τό δεξιό χέρι τοῦ κάθε ἐνός μας τό πέρασε μέσ' στό συρματοπλέγμα καί ἐκεῖ πού μέ κόπο συνατήθησαν τά ἔδεσε μέ χειροπέδες. Κανόνισε νά εἴμαστε σέ στάση μισόορθιοι ὥστε οὔτε ὄρθιοι νά μπορούμε νά σταθοῦμε οὔτε καθεστοί. Τό Δῆμο τόν ἔδεσε μόνο του, σ' ἕνα ἄλλο συρματοπλέγμα πιο κάτω. Ὄταν ἔφυγε ἔβαλε τό σιοπό πού φύλαγε ἐκεῖ κοντά νά μᾶς ἐπιτυρεῖ καί νά μᾶς δεῖνει ἀπό καμιά. Θυμᾶμαι τήν ἡρωϊκή ἔξαρση καί τήν πολιτική διάθεση τοῦ Παύλου, ἐντός ἀπό τά τραγούδια πού λέγαμε φιθυριστά ὁ Παῦλος ἀπήγγειλε πάνω ἀπό 15 ἀπαγγελίες. Ἄρχισε ἀπό τόν Ἀραγγόν καί τόν Ἐλυάρ, ἔφτασε μέχρι τά λόγια τοῦ Παλαμά " ἀνάξιοις ὅποιος δέν μπορεῖ νάστρο τή γνώμη του νά κτήσει". Κατά τίς τρεῖς στή βάρουα ἐνός καλοῦ σιοποῦ λυθήκαμε κι' ἦρθε κι' ὁ Δῆμος κοντά μας. Καθήσαμε καί συζητάγαμε γιά τήν κατάσταση καί τή μελλοντική Ἑλλάδα. Εἶχα κόψει ἀπό μιά ἐφημερίδα μιά φωτογραφία πού παρίστανε μιά ομάδα ἀπό χαρούμενους φοιτητές καίς φοιτήτριες τῆς Πολωνίας πού δούλευαν στήν ἀνοικοδόμηση. Ἀπό κάτω ἔγραφε πώς οἱ φοιτητές ἀκόμα ἀναγκάζονται... νά δουλεύουν στόν κομμουνιστικό παράδεισο. Ὄταν τούς τήν ἔδειξα ὁ Δῆμος μέ κοίταξε καί εἶπε. " Ἄν πρόκειται κάποιος ἀπό μᾶς νά ζήσει αὐτός θᾶσαι ἐσύ. Ἐμᾶς δέν πρόκειται νά μᾶς τή χαρίσουν. Δέν ὑπάρχει μεγαλύτερη εὐτυχία ἀπό τό νά βλέπεις νά πραγματοποιεῖται, ἐκεῖνο γιά τό ὁποῖο παλεύεις ". Μετά τό τέλος τοῦ μήνα ἐνωθήκαμε μέ τά παιδιά πού ἦταν στά ζύλα κάτω ἀπ' τῆς Α.Μ. Στίς 11/3 εἶχαν πάρει τό Γιολτόπουλο, Ἀνδρεάδη, Πασπαλιάρη κ.ἄ. Μετά πῆγαν τό Βαρδυνογιάννη καί

Παπαγιαννάκη. Ύστερα από μᾶς πήγαν καί τό Σαφάκια. Γιάννη, τόν Πασπαλιάδη ὁ Βογιατζῆς δέν τόν κράτησε πολλές μέρες. ζύντομα ἀπαγοητεύτηκε ἀπ' τό καινούργιο του σύστημα. Μετά δέν πῆρε ἄλλον.

Στίς 10/4 μᾶς πήγαν στό χῶρο πούταν παλιά ὁ «αράφης». Ἡμασταν 19 καί μέναμε ἀνά δύο στίς σιηνές. Δέ τρεῖς τέσσερες μέρες ἔδοσαν στόν καθένα ἓνα ἀντίσιηνο καί μᾶς σιόρπισαν κατὰ ἀποστάσεις καί στό χῶρο τοῦ ἀριστεροῦ κλωβοῦ. Δέν μᾶς ἄφηναν νά μιλάμε καί πηγαίναμε μέ συνοδεία στό ἀποχωρητήριο. Τό βράδυ εἶχε καφόνι. Τίς μέρες τοῦ πάσχα φέραν καί τόν πολίτι Γιάννη. Ἡ περίοδος τοῦ ἐνός μήνα στά ξύλα καθῶς καί αὐτή στά ἀτομικά ἀντίσικοινα ἦταν ἡ χειρότερη πούχε γνωρίσει μέχρι τότε ὁ χῶρος ἐκεῖνος τῆς Μακρονήσου. Τίς μέρες τοῦ πάσχα πού ἡ τρομοκρατία εἶχε κορυφωθεῖ διέλυσαν καί τήν ἀπομόνωση τῶν φαντάρων. Τόν ἓνα πού ἔμεινε, τόν Τσιρογιάννη τόν ἔστειλαν ἀργότερα στήν ἀπομόνωση τῶν ταγματῶν. Στίς 28/4 ὕστερα ἀπό ἓνα μικρό ἀποχαιρετηστήριο καφόνι φύγαμε καμιά ὀγδονταριά ἀπ' τό λιμανάκι τοῦ 3ου τάγματος.

Πῆγα στό στρατοδικεῖο, ὁ ἐπίτροπος πρότεινε τή θανατικὴ ποινή. Διηάζτηκα ἰσώβια καί μεταφέρθηκα στά Γιούρα. Στό νησί αὐτό ἔστειλαν οἱ ρωμαῖοι ἐκεῖνους πούχαν καταδικάσει σέ θάνατο. Βρισκόμουν ἀκόμη ἐκεῖ ὅταν ἔμαθα τό μαρτυρικὸ θάνατο τοῦ Μήτσιου Τατάκη. Ἐπί 14 μῆνες ὁ τόν βασάνιζαν φοβερά. Δέν ἄφησαν κανένα βασανιστήριο πού νά μὴν τοῦ τό ἐφαρμώσουν. Τόν ἔριχναν στή θάλασσα τίς παγερές νύχτες τοῦ χειμῶνα, τόν ἔδεσαν στόν ἥλιο μέσα στήν ἀβάσταχτη κάφα τοῦ καλοκαιριοῦ. Ἐπί ἀτελείωτες ὥρες τόν φόρτωναν τά ρούχα στήν πλάτη καί τόν ὑποχρέωναν σέ ὀρθοστάσια μέχρι πού νά σωριαστεῖ κάτω ἀπό τήν ἀξάντληση. Τότε τοῦ ἔριχναν νερό ἢ τόν πετούσαν στή θάλασσα. Τόν κτηπούσαν καί τόν ξανασήκωναν. Ὄταν δολοφονήθηκε στίς 9.1.50 τό πτώμα του ἦταν παραμορφωμένο ἀπ' τίς κακοποιήσεις. Στό χέρι του εἶχε κάταγμα τό κεφάλι του ἦταν λυωμένο καί σ' ὅλο του τό σῶμα του εἶχε σημάδια ἀπ' τά βασανιστήρια. Ὄταν ὁ Γιώργιτας Κώστας, πού εἶχε ἔλθει τελευταία ἀπ' τήν Μακρόνησο μοῦ ἐξιστοροῦσε, τίς τελευταίες στιγμές τοῦ Τατάκη, πού πρὶν ἀφίσει τήν τελευταία του πνοή μιλοῦσε γιά τό κόμμα καί τόν ἀγῶνα τοῦ λαοῦ, τό βλέμα διέκρινε στό βάθος τοῦ ὀρίζοντα κι σιλουέττα ἐνός καραβιοῦ. Σιέφτηκα μιά ἄλλη φορά τόν ἐμποροπλίρχο Τατάκη, τόν καπετάνιο ὅπως τόν φωνάζαμε ὅλοι στήν Μακρόνησο. Δέν ὀδηγοῦσε πιά καραβι. Τό παράδειγμα του ὅμως ὀδηγοῦσε χιλιάδες ἀνθρώπους στήν ἐκπλήρωση τοῦ ἰδανικοῦ γιά τό ὁποῖο θυσιάστηκε αὐτός.

Στή Γιούρα ἔμαθα καί τήν ἐκτέλεση τοῦ Γεωργίου Σιούρτη καί Παπαμεριουρίου τόν Παῦλο τοῦ εἶχαν σπάσει στή Μακρόνησο τή σπονδιλική στήλη. Οἱ γερμανοί ὅταν τόν ἔπιασαν εἶχαν κάνει τήν ἀρχή. Οἱ ἀλφαιμίτες πῖό γεναῖοι τόν μετέβαλλαν σέ ἐρίπιο. Σκυφτός ὀδηγήθηκε στό στρατόπεδο. Σκυφτός ὀδηγήθηκε καί στόν τόπο τῆς ἐκτέλεσης. Τί εἰρωνία! Πέθανε σκυφτός ἐκεῖνος πού εἶχε σταθεῖ ὀλόρθος καί σιτιός σάν κυπαρίσι. Πέθανε λυγισμένος ἐκεῖνος πού δέν λόγισε στήν ὀμότερη βία. Τό σῶμα του τάφηκε.

ΑΡΧΕΙΑ
ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Οί βασανιστές του δέν δυσκολεύτηκαν σ' αυτό. Πόσο αδύναμοι όμως και
νάνοι βρέθηκαν ὅταν προσπάθησαν νά συντίψουν τήν πίστη του νά δαμά-
σουν τήν ἀδάμαστη θέλησή του. Πόσο γελιώσουνα Κοθρά ὅταν μιά παγερή
νύχτα ἔλεγες " θά κάννετε δήλωση. Κι' ἄν ἡ σκέψη δέν τό θελήσει τό σῶμα
θά τήν ἀναγκάσει ". Ἀγριεύεις τότε Κοθρά γιατί ὁ Παῦλος σέ κύταζε
εἰρωνικά. Κρίνοντας ἀπό τή δική σου ἀδυναμία τόν διαβαιβώνει ὅτι στήν
Μακρόνησο ἡ σάρξ προστάζει καί τόν συμβουλεύει νά ἴσθ' ἀλλάξει μιालά,
ὅσο εἶναι καιρός γιατί πολύ σύντομα θά μετάνοιωνε γιά τό δρόμο τῶν
πού πήρε.

Θυμᾶμαι ὀλοζώντανά τόν Παῦλο ὅταν τήν βραδυά πού ἤμασταν δεμένοι
στό συρματόπλεγμα, ἀπήγγελε τό ποίημα τοῦ Ἀραγιόν Γιοπριέν Περί .

" Κι' ἄν ναξανάρχιζα μοῦ μελώταν τόν ἴδιο δρόμο θάκανα εὐθύς "

Τέλος ἀποσπάσματος.

20. Φλεβάρη 1965
ἀκριβές ἀντίγραφο Β.Γ.